

УДК 339.166.8

Ідентифікація товарів: сутність та основні товарознавчі аспекти

Данько Т.І.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»

Яворська Н.П.

кандидат економічних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»

У статті досліджено дефініції терміну «ідентифікація товарів» у нормативній, навчальній та науковій літературі. Визначено характерні риси та обґрунтовано необхідність проведення ідентифікації товарів. Висвітлено основні товарознавчі аспекти ідентифікації товарів, а саме визначено критерії, показники, засоби та методи її проведення. Виділено основні етапи процедури ідентифікації товарів.

Ключові слова: ідентифікація, товар, ідентифікація товарів, експертиза товарів, критерії, показники, відповідність.

Данько Т.И., Яворская Н.П. ИДЕНТИФИКАЦИЯ ТОВАРОВ: СУЩНОСТЬ И ОСНОВНЫЕ ТОВАРОВЕДЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

В статье исследована дефиниция термина «идентификация товаров» в нормативной, учебной и научной литературе. Определены характерные черты и обоснована необходимость проведения идентификации товаров. Освещены основные товароведческие аспекты идентификации товаров, а именно определены критерии, показатели, средства и методы ее проведения. Выделены основные этапы процедуры идентификации товаров.

Ключевые слова: идентификация, товар, идентификация товаров, экспертиза товаров, критерии, показатели, соответствие.

Danko T.I., Yavorska N.P. IDENTIFICATION OF GOODS: ESSENCE AND MAJOR COMMODITY ASPECTS

This article explores the definition of the term «identification of goods» in the regulatory, educational and scientific literature. Characteristic features and the necessity of identifying the goods. The basic commodity identification of goods, namely the criteria, indicators, tools and methods for its implementation. The main stages of the procedure of identification goods.

Keywords: identification, goods, identification of goods, examination of goods, criteria, indicators compliance.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Упродовж багатьох десятиліть в Україні споживали лише натуральні продукти, оскільки вітчизняна промисловість була позбавлена штучних добавок і містила лише натуральні барвники, ароматизатори, стабілізатори тощо. Сучасний стан вітчизняного товарного ринку характеризується, як правило, імпортованими товарами-сурогатами та низькоякісною вітчизняною продукцією, оскільки українські підприємства через економічні обставини не здатні виробляти якісні товари. Саме тому актуальною проблемою є вивчення властивостей товарів, установлення їх відповідності зразкам або вимогам, натуральності та виявлення підробок, тобто ідентифікація товарів має відігравати ключову роль у дослідженні як сукупної якості товарів, так і окремих її ознак.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми експертизи товарів, їх іденти-

фікації та фальсифікації достатньо ґрунтовно висвітлено в наукових працях, нормативних та навчальних виданнях низки вітчизняних та зарубіжних фахівців у сфері товарознавства, зокрема таких як: А.В. Власова, Т.М. Коломієць, Н.І. Осипенко, В.А. Павлова, І.С. Полікарпов, Н.В. Притульська, В.М. Ребицький, Н.Г. Салухіна, А.А. Самойленко, Л.Г. Єлисеєва, С.О. Вілкова, М.А. Ніколаєва [1–19] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Узагальнення останніх науково-прикладних розробок щодо експертизи товарів, їх ідентифікації та фальсифікації засвідчує, що багато наявних теоретичних і практичних підходів недосконалі та неоднозначні в трактуванні, що викликає дискусію науковців та фахівців у цій сфері. За таких умов посилюється необхідність дослідження та уточнення трактування терміна «ідентифікація товарів».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити сутність та основні товарознавчі аспекти ідентифікації товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «ідентифікація» походить від латинського *identifico* – ототожнення, прирівнювання, уподібнення, розпізнавання. Теорія ідентифікації вивчає технічні засоби, методи і прийоми встановлення тотожності об'єктів, що мають значення у певній сфері. У навчально-методичній, нормативній, довідковій та науковій літературі можна зустріти різноманітне тлумачення терміна «ідентифікація».

Так, у Законі України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» (1998 р.) зазначалося таке визначення поняття ідентифікації: «Ідентифікація – визначення відповідності показників якості харчових продуктів і продовольчої сировини показникам, установленим у нормативній та технічній документації виробника харчових продуктів чи наведеним в інформації про ці продукти, а також визначення відповідності харчових продуктів і продовольчої сировини узвичасній загальній назві з метою сертифікації».

Це визначення було досить вузьким, оскільки обмежувало вимоги лише до відповідності нормативним і технічним документам виробника продукції, адже вимоги стандартів не несуть ідентифікуючої інформації до органолептичних показників, характеризуючись описовими фразами. Саме тому позитивним є внесення змін до вказаного Закону в 2005 р. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини», згідно з яким ідентифікація – процедура підтвердження відповідності органолептичних, біологічних, фізичних та хімічних параметрів і властивостей, специфічних для даного виду харчового продукту, тим параметрам і властивостям, які зазначаються під час етикетування цього харчового продукту, а також процедура підтвердження загально-визнаної назви даного виду продукту, торговельної марки та/або комерційного (фірмового) найменування» [18].

Що ж стосується терміну «ідентифікація товарів», то в Законі України «Про державний контроль над міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.02.03 № 549-IV затверджено визначення терміна «ідентифікація товарів», під яким розуміється процес встановлення відповідності конкретних

товарів, які є об'єктами міжнародних передач, найменуванню та опису товарів, внесених до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю [19].

Досить вичерпне трактування даного поняття щодо продуктів харчування наведено в Довіднику товарознавця [16] як визначення відповідності показників якості харчових продуктів та продовольчої сировини показникам, установленим у нормативній та технічній документації виробника харчових продуктів чи наведеним в інформації про ці продукти, а також визначення відповідності харчових продуктів і продовольчої сировини встановленій загальній назві з метою сертифікації.

Ідентифікація є інструментом визначення фальсифікації. Відповідно до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини» та міжнародних стандартів ISO серії 9001, усі види фальсифікації виявляються у товарознавчій експертизі продовольчих товарів під час ідентифікації товарів. Товари, які потрапляють на споживчий ринок, можна ідентифікувати, тобто ототожнювати, прирівнювати, порівнювати з товарами-аналогами, які мають ту ж сукупність властивостей або такий же опис на маркуванні, у товаросупровідних та нормативних документах. Саме завдяки ідентифікації товарів щодо їх асортиментної приналежності та походження, а також кількісним вимірюванням усієї товарної партії (переважуванням, перерахунком, обмірюванням тощо) можна виявити фальсифіковані маркування та упаковку, а також різноманітні документи, насамперед накладні та сертифікати [15].

Ідентифікація товарів виконує вказівну, інформаційну, підтверджуючу та керівну функції. З-поміж перелічених функцій ідентифікації товарів саме керівна регламентована міжнародними стандартами ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003. У даних стандартах та технічних умовах встановлені вимоги до якості продукції, що задовольняють потреби споживачів. На основі цих стандартів в Україні розроблено національні стандарти ДСТУ ISO 9001, ДСТУ ISO 9002, ДСТУ ISO 9003 без істотних змін, що зумовлює уникнення вітчизняними виробниками та імпортерами певних норм якості, посилаючись на положення цих стандартів, які мають загальний характер і не конкретизують показники та критерії якості. Саме тому вищевказані стандарти не гарантують того, що під час проектування, розроблення, виробництва, зберігання та реалізації товарів фактично досягнутий рівень якості

буде відповідати встановленим вимогам, що зумовлює необхідність проведення ідентифікації товарів.

Проведене дослідження наукової та навчально-методичної літератури дало змогу встановити, що залежно від призначення товарів розрізняють такі види ідентифікації: споживчу, асортиментну (видову), якісну (кваліметричну) та приналежності товару до конкретної партії (товарно-партійну) [1–19].

Споживча ідентифікація проводиться для встановлення можливостей використання товару відповідно до його призначення та функціональних властивостей. Споживча ідентифікація повинна запобігати появі в торговій мережі товарів, які не відповідають певним споживчим вимогам або є небезпечними для здоров'я людини.

Асортиментна, або видова, ідентифікація – це встановлення відповідності певного товару його конкретній асортиментній характеристиці, тобто сукупності видових властивостей і ознак, які визначають функціональне призначення товару та принципів розбіжності між ним і товарами інших асортиментних груп. Цей вид ідентифікації має особливе значення під час сертифікації продукції, товарознавчої експертизи та митної експертизи для угруповання товарів у товарну номенклатуру зовнішньоекономічної діяльності та встановлення коду. Для ідентифікації належності товару до певної асортиментної групи використовуються асортиментні товарні знаки, які можуть бути видові (за видом товару) і марочні (за торговою маркою або найменуванням конкретної товарної одиниці). Виявлення розбіжностей певного товару трактується як асортиментна фальсифікація товару.

Якісна (кваліметрична) ідентифікація – це встановлення відповідності параметрів якості товару тим параметрам, які передбачені в нормативній документації, що дає змогу ідентифікувати дефекти, відповідність указаному сорту тощо. Цей вид ідентифікації дає можливість встановити градації якості продукції на стандартну, нестандартну, умовно придатну чи непридатну для харчових цілей.

Ідентифікація приналежності товару до конкретної партії (товарно-партійна) – це найбільш складний вид ідентифікації приналежності товару або його частини (об'єднаної проби, середнього зразка або одиничних екземплярів) до конкретної товарної групи або партії товару. Складність цього виду ідентифікації полягає в тому, що переважно відсутні або ненадійні критерії ідентифікації.

Варто зазначити, що практично всі види експертизи розпочинаються з ідентифікації товарів, а саму процедуру ідентифікації починають із формулювання мети та визначення критеріїв ідентифікації конкретних товарів. Критерії ідентифікації – характеристики певного товару, що дають змогу встановити його відповідність зразку, інформації, зазначеній на маркуванні, у нормативних та товаросупровідних документах, а також приналежності до групи однорідних товарів. Критерії ідентифікації можуть бути загальні (характерні для всіх товарів, а саме: найменування, назва, виробник, функціональне призначення, маркування, об'єм, маса, класифікаційний код тощо) та специфічні (характерні для певного товару). Для отримання найточнішого результату товарознавці застосовують кілька критеріїв ідентифікації, які повинні бути об'єктивними і незалежними від суб'єктивних даних дослідника (його компетентності, професіоналізму, врахування інтересів виробника і продавця тощо), а також щоб у разі підробки фальсифікація не мала сенсу [1–17].

Після визначення критеріїв здійснюють вибір засобів ідентифікації товарів. Засоби ідентифікації товарів – нормативні та технічні документи (стандарти, ТУ, СанПін, правила тощо), які регламентують показники якості, а також товарно-супровідні документи (маркування, договори, накладні, сертифікат відповідності, посвідчення якості, сертифікати походження тощо). Доцільно зазначити, що найважливішим засобом ідентифікації харчових продуктів є маркування, що містить інформацію про товар, придатну для цілей ідентифікації. Проте можна виявити і фальсифіковані маркування [13–17].

Наступним кроком у процедурі ідентифікації товарів є вибір показників ідентифікації відповідно до обраних критеріїв. Показники ідентифікації товарів – якісна або кількісна характеристика товару (вимоги до якого встановлено нормативними або технічними документами), що підтверджує відповідність за певним критерієм [1–17]. Для ідентифікації товарів товарознавці використовують критерії, які ґрунтуються на органолептичних, фізико-хімічних та мікробіологічних показниках. Органолептичні показники якості визначаються за допомогою органів чуття: форма, колір, стан поверхні, смак, запах, консистенція тощо. За фізико-хімічними показниками визначають питому вагу, щільність, температуру топлення, масову частку води, цукру, кухонної солі, кислот, жиру тощо. За мікробіо-

логічними – вміст сальмонел, бактерій кишкової палички, дріжджів тощо.

Далі здійснюють вибір методів ідентифікації товарів. Методи ідентифікації товарів – методи товарознавчої експертизи, які застосовуються для ідентифікації відповідності певного товару встановленим критеріям за визначеними показниками. Виділяють такі методи ідентифікації товарів [1–17]:

– аналітичні (аналіз документів) – методи визначення відповідності товару вимогам нормативної, технічної та товарно-супровідної документації за визначеними показниками;

– експертні – методи товарознавчої експертизи, які здійснюються на основі рішення, прийнятого експертами, та ґрунтуються на визначенні показників за встановленими критеріями групою експертів;

– експрес-методи – прискорені методи, які дають інформацію про показники якості товару в коротший термін, аніж за звичайних методів. Під час використання цих методів необхідно врахувати, що навіть для висококваліфікованого випробовувача граничною кількістю оцінюваних показників є 7–9 показників, розташованих на одному рівні ієрархії, які становлять досить однорідну групу. Крім того, випробовувач повинен урахувати важливість окремих показників за допомогою коефіцієнтів вагомості, взаємозв'язок між ними, а також розглянути відповідність товару як систему;

– органолептичні – методи визначення значень показників відповідності товару за встановленими критеріями на основі аналізу сприйняття органів чуттів людини. Під час ідентифікації товару можуть визначати такі показники: зовнішній вигляд, форма, колір, блиск, прозорість, консистенція, щільність, еластичність, запах, аромат, букет, соковитість, ніжність, смак, терпкість, повнота смаку, хрускіт;

– вимірювальні (фізико-хімічні) – методи, які використовуються для встановлення дійсних значень властивостей товарів за визначеними показниками. До вимірювальних методів належать хроматографічний, реф-

рактометричний, спектральний, фотоелектрометричний, потенціометричний, реологічний, мікроскопування. Умови застосування вказаних вимірювальних методів регламентуються ДСТУ 3768-2010, ДСТУ 3355-96, ДСТУ 5050:2008, ДСТУ 4497:2005, ДСТУ 4623:2006, ДСТУ 4498:2005, ДСТУ ISO 10540-2:2014, ДСТУ ISO 4111.4-2002, ДСТУ ISO 4436:2005 тощо.

Залежно від обраних критеріїв та визначених показників обирають один або кілька методів ідентифікації товарів, які допоможуть установити відповідність.

Таким чином, ідентифікація товарів повинна носити комплексний характер та проводитися згідно з чітко визначеними типовими критеріями, які важко піддаються фальсифікації.

Висновки з цього дослідження. Проведене дослідження навчально-методичної, нормативної, довідкової та наукової літератури дає змогу стверджувати, що досі не існує однозначного трактування терміну «ідентифікація товарів», можна зустріти ототожнення її з ідентифікаційною чи товарною експертизою. Вважаємо, що ідентифікація товарів об'єднає цих два види експертизи, оскільки об'єктом дослідження в обох випадках є товарні характеристики продукції, відмінність полягає лише у специфіці вирішуваних завдань – сформульованій меті на першому етапі процедури ідентифікації товарів.

Установлено необхідність формування науково-методичних основ ідентифікації товарів, удосконалення засобів і методів її проведення, оскільки розроблені національні стандарти, які мають загальний характер і не конкретизують показників та критеріїв якості, не гарантують того, що під час проектування, розроблення, виробництва, зберігання та реалізації товарів фактично досягнутий рівень якості буде відповідати встановленим вимогам.

Таким чином, правильно проведена ідентифікація товарів дасть змогу виявити та ліквідувати неякісну та невідповідну продукцію на шляху до споживача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вилкова С.А. Научно-практические основы экспертизы потребительских товаров / С.А. Вилкова // Поволж. кооп. институт Центросоюза РФ. – Энгельс : Регион. инф.-изд. Центр ПКИ, 2003. – 264 с.
2. Вилкова С.А. Экспертиза потребительских товаров : [учебник] / С.А. Вилкова. – М. : Дашков и КО, 2007. – 252 с.
3. Вилкова С.А. Идентификация потребительских товаров / С.А. Вилкова / Поволж. кооп. институт Центросоюза РФ. – Энгельс : Регион. инф.-изд. Центр ПКИ, 2002. – 108 с.

4. Власова А.В. Основи товарознавства непродовольчих товарів : [навч. посіб.] / А.В. Власова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
5. Галун Л. Теоретические основы товароведения и экспертиза : [учеб. пособ.] / Л. Галун, Д. Лисовская, З. Ловкис. – Минск : ИВЦ Минфина, 2007. – 352 с.
6. Коломієць Т.М. Экспертиза товарів : [підручник] / Т.М. Коломієць, Н.В. Притульська, О.Л. Романенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 274 с.
7. Николаева М.А. Теоретические основы товароведения : [учеб. пособ.] / М.А. Николаева. – М. : Норма, 2006. – 448 с.
8. Павлова В.А. Ідентифікація та фальсифікація продовольчих товарів : [навч. посіб.] / В.А. Павлова, Л.Д. Титаренко, В.Д. Малигіна. – К. : ЦУЛ. – 2006. – 190 с.
9. Полікарпов І.С. Ідентифікація товарів : [підручник] / І.С. Полікарпов, А.П. Закусілов. – К : Центр навчальної літератури, 2005. – 344 с.
10. Полікарпов І.С. Товарна інформація : [підручник] / І.С. Полікарпов, О.В. Шумський. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.
11. Ребицький В.М. Організація та технологія інспектування : [підручник] / В.М. Ребицький, І.С. Полікарпов. – К. : ЦНЛ, 2005. – 365 с.
12. Салухіна Н.Г. Організація і технологія інспектування : [навч. посіб.] / Н.Г. Салухіна, О.І. Башкатова. – К. : КНТЕУ, 2003. – 213 с.
13. Самійленко А.А. Экспертиза побутових послуг : [навч. посіб.] / А.А. Самійленко. – К. : КНТЕУ, 2007. – 139 с.
14. Товароведение и экспертиза продовольственных товаров / Под ред. Л.Г. Елисейевой. – М. : Международный центр финансово-экономического развития, 2006. – 800 с.
15. Осипенко Н.І. Інформаційна фальсифікація товарів і комплексне інформаційне забезпечення як захист від неї / Н.І. Осипенко // Вісник Львівської комерційної академії. Серія товарознавча. – 2011. – Вип. 12. – С. 26–29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_2011_12_7.
16. Довідник товарознавця. Продовольчі товари : [навч. посіб.] / С.В. Князь, А.Г. Загородній, М.В. Римар [та ін.] ; за ред. д-ра екон.наук, проф. С.В. Князя. – Львів : Львівська політехніка, 2016. – 340 с.
17. Коломієць Т.М. Методологічні засади ідентифікації споживчих товарів / Т. Коломієць, Н. Мережко, В. Осієвська // Товари і ринки. – 2012. – № 2. – С. 48–53 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>.
18. Закон України IV від 6 вересня 2005 р. № 2809-IV «Про внесення змін до Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини».
19. Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».